

mgr Katarzyna Terpiłowska
Wydział Nauk Ekonomicznych i Technicznych
Państwowa Szkoła Wyższa Im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej

MANIPULACJA W ŚRODKACH MASOWEGO PRZEKAZU ORAZ JEJ WPŁYW NA BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA

MANIPULATION IN MEDIA AND HER IMPACT ON SAFETY OF THE STATE

Streszczenie

Praca podejmuje tematykę związaną z manipulacją medialną oraz wpływie jej wpływie na bezpieczeństwo państwa. W ramach podejmowanej tematyki uszczegółowieniu wyjaśnieniu poddawane są środki masowego przekazu oraz realizowane przez nie funkcje. Nawet w tej części następuje odwołanie do możliwości wpływania na bezpieczeństwo już z samego tytułu wypełniania funkcji medialnych. Dochodzi do tego prezentacja możliwości wykorzystywania przekazów medialnych przez społeczeństwo, w tym osoby związane ze środowiskiem przestępczym. Szczególna uwaga kierowana jest na możliwość wspomagania działalności terrorystycznych przez media oraz mankamenty przekazów medialnych. Pokazuje się tym samym wpływ popełnianych błędów przez media na bezpieczeństwo obywateli. W finalnej części pracy uwaga skupia się bezpośrednio na działaniach manipulacyjnych środków masowego przekazu, gdzie rozważania wzbogacane są licznymi przykładami, które jednoznacznie potwierdzają, że manipulacja w mediach faktycznie występuje.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, manipulacja, media, państwo

Abstract

The work deals with issues related to media manipulation and its impact on state security. As part of the subject matter, the explanation is given to the mass media and the functions they perform. Even in this part, there is a reference to the possibility of influencing security just by fulfilling media functions. There is also a presentation of the possibility of using media messages by the society, including people related to the criminal environment. Particular attention is paid to the possibility of supporting terrorist activities by the media and the shortcomings of media broadcasts. This shows the impact of the mistakes made by

the media on the security of citizens. In the final part of the work, the focus is directly on the manipulative activities of the mass media, where the considerations are enriched with numerous examples that clearly confirm that manipulation in the media actually occurs.

Key words: security, manipulation, media, state

Wstęp

Jedną z głównych potrzeb współczesnego człowieka jest ciągły dostęp do informacji. Potrzeba ta każdego ta zaspokajana jest przez działalność środków masowego przekazu. Ich różnorodność jest tak duża, że nie rzadko przekazy medialne mogą się między sobą znacznie różnić, przez co ludzie wybierają swoje ulubione źródła informacyjne. W takim otoczeniu oczekiwać można mniej lub bardziej znaczącej manipulacji informacyjnej. Jednak jej wykazanie nie jest zadaniem łatwym i znaczna część społeczeństwa uznaje, że media zawsze mówią prawdę. Jak najbardziej media skupiają się na tym, aby przedstawiać szereg informacji na różne tematy. Jak się okazuje rzetelność przekazów medialnych pozostawia wiele do życzenia, co widać na przykładzie potrzeby wydawania kolejnych komunikatów o charakterze uszczegóławiającym. W tym wszystkim należy pamiętać, że za mediami stoją ludzie, którzy mogą popełniać błędy.

Jednak poza błędami dochodzić może działalność o charakterze celowym, która nie zawsze odwoływać się będzie do obowiązujących norm społecznych oraz poszanowania drugiego człowieka. Jest to kwestia o tyle istotna, że zdarza się, że media podejmują tematy związane bezpośrednio z bezpieczeństwem. W tym zakresie uwzględnia się zarówno przekazy medialne mające na celu edukowanie społeczeństwa, jak i takie, w których następuje próba przekonania społeczeństwa do racji innych. Zdarza się także, że stroną przekonującą jej osoba działająca na rzecz innego kraju, przez co manipulacja jest już znacząca. Media manipulować społeczeństwem mogą nawet w sposób nieświadomy. Takim przykładem jest działalność terrorystów, którzy pośrednio przekazy medialne traktują, jako pewien wyznacznik do podejmowanych działań.

Z założenia środki masowego przekazu powinny służyć społeczeństwu ułatwiając im prowadzenie swobodnej egzystencji. Wpisują się to działania ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa. Szczególnie widać to w sytuacjach kryzysowych, gdzie społeczeństwo oczekuje dokładnych instrukcji, jak powinno postąpić, aby przede wszystkim zadbać o bezpieczeństwo własne i swoich najbliższych. Jeśli media odpowiednio szybko i przede wszystkim dokładnie będą zajmować się taką tematyką to bez większych przeszkód społeczeństwo może prowadzić swobodną egzystencję.

Środki masowego przekazu są bardzo ważnym narzędziem informacyjnym dla społeczeństwa. To właśnie dzięki nim ludzie mogą się dowiedzieć o aktualnych wydarzeniach i w jakimś stopniu podporządkować do tego swoje działania. Patrząc na przekazy medialne i podejmowane przez nie tematy można dojść do wniosku, że omawiane jest dosłownie wszystko. Tym samym oczekiwać należy przynajmniej pośredniego związku pomiędzy środkami masowego przekazu,

a poziomem bezpieczeństwa, jaki może odczuwać społeczeństwo. W pewnym stopniu środki masowego przekazu nazywane również mediami mogą podjąć niektóre tematy w taki sposób, że przełoży się to na bezpieczeństwo kraju. Przede wszystkim chodzi o ukazywanie w mediach potencjału militarnego Polski oraz stosowanych procedur w dziedzinie bezpieczeństwa. Jednak zanim o potencjalnym w pierwszej kolejności wyjaśnieniu wymagają same środki masowego przekazu. Jak sama nazwa wskazuje środki masowego przekazu służą do przekazywania informacji społeczeństwu na dużą skalę. Naturalnie skala ta będzie zależna od konkretnego rodzaju środka masowego przekazu, gdyż w ten wymiar wpisują się zarówno lokalne lub regionalne gazety oraz krajowe stacje radiowe i telewizyjne. W większości przypadków o dużo większym wpływie na społeczeństwo będzie można mówić w tym drugim przypadku. W szerokim ujęciu media postrzegane jest, jako narzędzie służące do kształtowania dużych grup ludzi w określonym kierunku. Przede wszystkim wynika to z faktu, że w stosunkowo krótkim czasie można dotrzeć do bardzo dużej grupy odbiorców liczonej w milionach osób. W wielu przypadkach media bazują na nowych technologiach, dzięki czemu mogą dotrzeć z daną informacją praktycznie do każdej grupy wiekowej niezależnie od posiadanego statusu majątkowego. Wśród tych najbardziej znaczących uwzględnia się: Internet, telewizję oraz radio. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu społeczeństwo bazowało na radiu oraz prasie. Ten prosty przykład pokazuje, że środki masowego przekazu dostosowują się do obowiązujących realiów rynkowych oraz trendów¹.

Środki masowego przekazu najczęściej kojarzone są z współczesnością, jednak należy odnotować fakt, że z różnych form mediów korzystano już w średniowieczu. W tamtym okresie były to informacje przekazywane za pomocą gazet o zasięgu lokalnym, przez co ich wpływ na społeczeństwo był znikomy. Pierwszym krajem, który bazował na przekazach medialnych były Chiny, co wiązało się wynalezieniem pisma oraz papieru. Jeśli chodzi o Europę to za początek mediów uznaje się pierwszą połowę XIX wieku. Pomimo tego, że w tamtym okresie możliwe było dotarcie z informacją do znacznej części społeczeństwa to wymagało to czasu. Jednak nawet wtedy media pośrednio swoją działalnością przekładały się na aspekty bezpieczeństwa całych państw. Dobrym przykładem będzie okres I wojny światowej, gdzie przy wykorzystaniu mediów informowano o sytuacji na froncie. Społeczeństwo poprzez informacje mogło zareagować na różne sposoby od podjęcia decyzji o ewakuowaniu się aż po udzielenie czynnego wsparcia swoją osobą. Tylko poprzez przekazanie prostej informacji media mogą przyczynić się do realnych decyzji milionów ludzi².

Niezależnie od podejmowanej tematyki środki masowego przekazu zostały stworzone po to, aby dostarczać ludziom informacji. Ukazując się przekazów medialnych należy zwrócić uwagę na treść informacji, która jest przekazywana. W uproszczeniu więcej osób zainteresuje się informacją o konflikcie zbrojnym mającym objąć dane państwo niż komunikatem o rozpoczynającym się roku szkol-

¹ B. Dziadzia, *Wpływ mediów*, Impuls, Kraków 2007, s. 83-84.

² J. Dąbala, *Pozorowanie wartości w mediach*, KUL, Lublin 2011, s. 58.

nym. W tym pierwszym przypadku ponadto media wpłynąć mogą na względy bezpieczeństwa kraju, jednak w sposób nie do końca pozytywny, gdyż zakończyć się to może powszechną paniką. Pomimo tego, że przekazy medialne ukierunkowane są w jednym kierunku to współczesna technologia pozwala na komunikację w dwie strony. Najlepiej sprawdza się do tego Internet, gdzie społeczeństwo po otrzymaniu jakiegoś komunikatu od razu może zareagować swoją własną informacją, na które media mogą również zareagować. W pewnym stopniu taki kanał dystrybucyjny staje się formą dialogu społecznego, gdzie wszystko inicjowane jest przez środki masowego przekazu. Pośrednio dochodzi się do wniosku, że media to nie tylko sama informacja, ale również narzędzi służące do jej przekazywania oraz sposoby interpretacyjne. Sam fakt możliwości docierania do znacznej grupy odbiorców przyczynia się do tego, że media przyrównywane są do formy władzy. Naturalnie media nie wprowadzają żadnych aktów prawnych, jednak poprzez dostarczane komunikaty wywołują w społeczeństwie określone zachowania. Mowa w tym momencie o czynnikach edukacyjnym lub wręcz wychowującym, gdzie operatorzy środków masowego przekazu oczekują, że po dostarczeniu informacji społeczeństwo zacznie się zachowywać według ich oczekiwań³.

W zakresie podejmowanej tematyki dużo mogą wyjaśnić funkcje wypełniane przez środki masowego przekazu. Bazą zawsze jest funkcja informacyjna, która przyczynia się do tego, że dana wiadomość uzyskuje jakiś status. Sprowadza się to do określania stopnia ważności danego przekazu informacyjnego, gdzie nie zawsze reakcja wystąpi, jeśli społeczeństwo uzna, że dana informacja jest dla niego nieistotna. Nie sposób pominąć faktu, że w zakresie tej funkcji następuje pewna forma filtracji. Sprowadza się ona do redakcji, które podejmują decyzje o tym, jaka informacja ma zostać rozpowszechniona. Tym samym to właśnie od mediów zależy będzie to czy ludzie dowiedzą się o konkretnym wydarzeniu. Może nie jest to narzędzie służące do indoktrynowania społeczeństwa. Jednak nie można tego wykluczyć w stosunku do krajów, w których panuje ustrój totalitarny. W takim otoczeniu przekazywane mogą być komunikaty mające sugerować, że osoby danej narodowości są zagrożeniem dla państwa. Co do statusu informacyjnego może odnosić się on także do pojedynczego człowieka, jednak najlepiej sprawdzać się będą media, w których możliwe jest przekazanie obrazu i dźwięku. W wyniku tego osoba zyskuje na rozpoznawalności, a jej powielany wizerunek przekładać się będzie na wzrost renomy. Zdarza się, że dany przekaz jest negatywny, przez co i osoba ją przekazująca może być kojarzona z czymś złym. W przypadku Polski obecnie taki status przypisany jest generałowi Jaruzelskiemu, który przy wykorzystaniu środków masowego przekazu poinformował o wprowadzeniu stanu wojennego. Jest to jeden z wielu komunikatów, którego ranga stała się bardzo wysoka i do tego nastąpiło bezpośrednie przełożenie na bezpieczeństwo obywateli⁴.

Nie mniej znaczącą jest funkcja wzmacniająca mediów. Jej znaczenie wykazywane jest przez fakt, że poszczególne przekazy medialne mogą być powielane

³ A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, SGH, Warszawa 2006, s. 76.

⁴ K. Sauerland, *Sztuka i sztuki – wybór esejów*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000, s. 14-15.

i powtarzane przez wiele dni, co jeszcze bardziej zakorzeni się w społeczeństwie. Jeśli dany komunikat przekazywany jest przez środki masowego przekazu nie tylko często, ale również w dłuższym przedziale czasowym to ludzie zaczynają to traktować, jako coś oczywistego i bardzo poważnego. Równie dobrze już poprzez samą częstotliwość społeczeństwo może zostać nauczone pewnych wzorców zachowań. Za przykład może posłużyć ciągłe informowanie społeczeństwa o obowiązku noszenia maseczek. Jest to kolejna kwestia przekładająca się bezpośrednio na ludzkie bezpieczeństwo, a ludzie słysząc takie komunikaty każdego dnia uznają je za ważne. Może nie każdy skojarzy je z czynnikiem bezpieczeństwa, jednak ważność przekazu wystąpi. W idealnym wariantcie poprzez przekazy medialne samo społeczeństwo zacznie się wzajemnie upominać, aby inni zaczęli się zachowywać jak większość, gdyż zostało to zapoczątkowane przez komunikaty ze środków masowego przekazu. Jednak tutaj należy pamiętać, że czynnik ten działać będzie zarówno w zakresie informacji prawdziwych, jak i nie. Szczególnie niebezpieczne są przypadki, gdy mediami zaczynają kierować przedstawiciele innych państw, przez co poprzez umiejętne przekazy społeczeństwo może stawać się wrogiem samego narodu⁵.

Środki masowego przekazu z całą pewnością nie są uniwersalnym i doskonałym narzędziem w zakresie przekazywania informacji. Spotkać się można z niedokładnością oraz nadinterpretacją, przez co pośrednio wypełniana jest funkcja dysfunkcyjna. Najczęściej kojarzy się ją z czymś negatywnym, gdyż poza nie do końca sprawdzonymi informacjami wpajanymi w społeczeństwo może dochodzić efekt medialnego uzależnienia. Szczególnie dotyczy to osób starszych, które mają swoje ulubione programy informacyjne, audycje radiowe lub kanały radiowe. Tym samym może się zdarzyć, że dla ludzi ważniejsze będą przekazy medialne niż potrzeba dbania o relacje między nimi. Jest to kolejny przykład pośredniego wpływania na bezpieczeństwo. Chodzi przede wszystkim o przyczynianie się do zwiększania stopnia nienawiści społecznej oraz obojętności, co w żadnym stopniu nie będzie dobre dla bezpieczeństwa. Szczególnie poważne może być skupianie się mediów na ludzkiej krzywdzie lub prezentowaniu różnic poglądów partii politycznych, co może dzielić społeczeństwo. Taka działalność w sytuacji potencjalnego zagrożenia dla kraju może wydać się co najmniej nieodpowiednia. W zakresie dysfunkcji uwzględnia się wpływ mediów na zaburzenia poznawcze. Chodzi w tym o to, że społeczeństwo bezgranicznie przyjmuje przekazy medialne uznając je za zgodne z prawdą. Czasami mogą one być koloryzowane, przez co ludzie nie mają możliwości dowiedzenia się tego, jaka jest prawda. Tym samym coraz bardziej ludzie stają się łatwowierni, przy jednoczesnym zniechęceniu do podejmowania wysiłku, aby sprawdzić prawdziwość przyjętych komunikatów. Pośrednio powoduje to efekt bezradności, co jest kolejnym czynnikiem negatywnie wpływającym na bezpieczeństwo. Można podejrzewać, że w sytuacji zagrożenia kraju ludzie za-

⁵ D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, PWN, Warszawa 2007, s. 36-37.

miast przystąpić do działania czekaliby na kolejne komunikaty, które miałyby ich ukierunkować na konkretne działania⁶.

Wiele elementów w życiu codziennym da się zobrazować za pomocą wartości matematycznych lub przynajmniej prostego opisu. Dokładnie tak samo jest z bezpieczeństwem, które określa się poprzez przypisywanie mu określonych poziomów. Aby można było powiedzieć, że bezpieczeństwo jest na wysokim poziomie to muszą zaistnieć określone zdarzenia, które jak najbardziej są zmiennymi obserwowalnymi. W nawiązaniu do mediów, jak najbardziej mogą one wypełniać funkcję obserwacyjną. Przykładem jest szereg wydarzeń, które omawiane są przez środki masowego przekazu przez dłuższy czas, dodając do tego inny punkt widzenia lub parametr szczegółowości. Tym samym człowiek poprzez odnośnienie się do mediów ma możliwość obserwowania rozwoju sytuacji oraz wypracowania swojego własnego zdania. Przy czym funkcja obserwacyjna pozwala społeczeństwu dowiedzieć się nie tylko o tym co dzieje się w ich najbliższym otoczeniu, ale również tego co aktualnie jest ważne dla innych regionów. Przykładem może być możliwość obserwacji relacji pomiędzy dwoma dużymi mocarstwami i badanie tego pod kontem wpływu na bezpieczeństwo Polski. Dodając do tego działalność środków masowego przekazu może być prezentowany tylko jeden punkt widzenia, który nie zawsze musi zgadzać się z prawdą. Jeśli jednostka będzie bazować tylko na jednym źródle informacyjnym to może ulec nie tylko efektowi manipulacji, ale pośrednio uprzedzić się do pewnych wydarzeń. Następną w kolejności jest funkcja korelacyjna, nazywana również związkową. Chodzi w niej o to, że media starają się wyjaśnić przyczyny konkretnych zjawisk dokonując połączenia niektórych faktów. Co prawda czasami zachodzi zbyt duże uproszczenie, jednak efekt łączenia występuje, przez co finalnie po czasie osoby podobne wydarzenia będą mogły ze sobą łączyć już samoczynnie. Takim znamienym przykładem są zamachy bombowe, które najczęściej kojarzone są z terrorystami oraz osobami mogącymi pochodzić z Bliskiego Wschodu. Naturalnie nie zawsze będzie to prawda, jednak środki masowego przekazu często podejmują taki nurt, w którym łączenie nie zawsze zgadza się z prawdą. W późniejszych komunikatach może następować dokładniejsze wyjaśnienie, jednak często ludzie bazują na tym pierwszym przekazie tworząc w swojej głowie błędny pogląd na kwestie bezpieczeństwa. Pewną formą życzeniową jest to, aby media w większym stopniu pokazywały sposoby zwiększania poziomu bezpieczeństwa. Analizując współczesne przekazy medialne można dojść do wniosku, że środki masowego przekazu poprzez omawianą funkcję skupiają się przede wszystkim na skutkach niebezpiecznych zdarzeń. Każda informacja w tym zakresie może powodować niepokój, przechodzący w strach⁷.

Środki masowego przekazu nie tylko przedstawiają fakty takie jakimi są, ale również dokonują pewnej interpretacji. Jest to bardzo ważne dla społeczeństwa, które dowiaduje się dodatkowych kwestii. Praca mediów w takim zakresie pozwala obywatelom upewnić się, że dobrze rozumieją daną tematykę. Łączy się to

⁶ A. Kołodziejczyk, D. Kubicka, *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*, Impuls, Kraków 2007, s. 63-64.

⁷ A. Kołodziejczyk, D. Kubicka, *Psychologia wpływu...op. cit.*, s. 65.

pośrednio z działaniami o charakterze edukacyjnym, gdzie media mogą uczyć ludzi pewnych zachowań. Jest to szczególnie ważne w stosunku do osób dorosłych, które zakończyły już etap kształcenia i jedynie poprzez media mają możliwość zapoznania się z ważnymi kwestiami. Uzupełniane jest to przez funkcję sugerującą. Oznacza to, że media ukierunkowują społeczeństwo w zakresie działań, które należy powielać, a których unikać. Środki masowego przekazu to nie tylko negatywne informacje. Wśród nich odnaleźć można szereg informacji pozytywnych, które najczęściej ukierunkowują się różne formy rozrywki. Wychodząc z założenia, że media zachęcają do rozrywki to można podejrzewać, że pośrednio sugerują, że w kraju poziom bezpieczeństwa jest na bardzo wysokim poziomie przez co społeczeństwo bez obaw może się relaksować⁸.

W podejmowanych rozważaniach warto zwrócić uwagę na powiązanie mediów z terrorystami. Naturalnie terroryści nie odpowiadają za przekazy informacyjne dostępne w środkach masowego przekazu, jednak jak najbardziej mogą na nich bazować. W tej części pracy autorka skupia się na tym, aby sprawdzić w jaki sposób w mediach prezentowany jest terroryzm oraz czy terroryści mogą zrobić coś z takimi informacjami. W tym zakresie można mówić o pośrednim wpływie mediów na wspieranie terroryzmu oraz bezpośrednich formach. Najczęściej spotyka się ten pierwszy przypadek, gdzie wszystko odbywa się w sposób nieświadomy. Redakcje publikując informacje o zamachach terrorystycznych niejako mogą dawać wskazówki, dla osób planujących przyszłe zamachy. Nawet jeśli zostaną zaprezentowane tylko skutki zamachu to terroryści poprzez takie informacje mogą rozważać obszary do ulepszenia. Równie dobrze media mogą i wręcz powinni szkodzić terrorystom. Za przykład niech posłuży przekazanie do opinii publicznej informacji o tym, że w jakimś miejscu doszło do zamachu i należy być czujnym. Przez pewien czas od wydanego komunikatu czujność faktycznie jest większa. Przekłada się to na poprawę bezpieczeństwa całego społeczeństwa, gdyż ludzie reagują na potencjalnie dziwnie zachowujące się osoby, zgłaszając to odpowiednim służbom. Czasami media w tym zakresie zbyt uczulają społeczeństwo, jednak wychodzi się z założenia, że lepiej zareagować bez potrzeby, niż miałyby się zaniechać reakcji, a tym samym pośrednio przyczynić do powstania zagrożenia⁹.

Z drugiej strony problemem mogą być ambicje terrorystów, którzy niewłaściwie odbierają przekazy medialne. Tutaj przede wszystkim środki masowego przekazu nieświadomie źle będą wpływać na bezpieczeństwo jeśli czasowo spotka się efekt, gdzie dwa ugrupowania terrorystyczne rywalizują między sobą. W takim otoczeniu media stają się wyznacznikiem działań przestępczych, do których należy dążyć. Mówiąc inaczej poprzez komunikaty w środkach masowego przekazu terroryści starają się opracować działania, które będą jeszcze bardziej spektakularne. Terroryści wychodzą z założenia, że aby media mówiły o danym wydarzeniu to musi być ono znaczące. Tym samym media mogą zachęcać terrorystów do podejmowania bardziej krwawych działań, co zawsze negatywnie wpłynie na

⁸ B. Kicior, *Po co nam media – po co my mediom?*, Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków 2014, s. 59.

⁹ S. Mocka, *Terroryzm w medialnym obrazie świata*, TRIO, Warszawa 2010, s. 17.

bezpieczeństwo. Zacieśniając podejmowane rozważania w zakresie działalności środków masowego przekazu i pozostając jeszcze przy tematyce terroryzmu zwraca się uwagę na możliwość promowania tej idei. Szczególne znaczenie komunikaty medialne mogą mieć dla małych ugrupowań przestępczych, które szukają rozgłosu lub sposobu przyłączenia się do bardziej znaczących podmiotów. Poprzez przekazy medialne przestępcy w zasadzie dowiadują się o aktualnych trendach oraz najbardziej skutecznych metodach działania. Wpływa to pośrednio na ich bezpieczeństwo, gdyż poruszona tematyka zagrożeń w danym mieście przyczyni się do tego, że zdecydują się na działania w innych miejscach. Przyjmuje się, że miejsca, o których media nie mówią postrzegane są jako bezpieczne, a tym samym terroryści działających w takich miejscach nie narażają się na zdemaskowanie przez społeczeństwo, gdyż uwaga kierowana jest w inne miejsca. Jeśli w tym wszystkim uwzględni się znaczenie Internetu, jako jednego z kanału udostępniania informacji to środki masowego przekazu mogą być postrzegane w kategoriach narzędzia zastraszającego społeczeństwo. Dobrym przykładem będzie udostępnianie przez terrorystów filmów z egzekucji, co powodować może powszechną panikę, jeśli dodatkowo w przekazanie zostanie zawarta informacja, że podobny los może czekać obywateli danego kraju. W takich przypadkach przełożenie na bezpieczeństwo jest jedynie pośrednie, gdyż służby mundurowe nad wszystkim czuwają, a w społeczeństwie wywoływany jest efekt strachu połączony z chaosem¹⁰.

W zasadzie media są neutralne dla bezpieczeństwa, gdyż jedynie pokazują pewne fakty, które zdarzyły się w niedalekiej przeszłości lub dzieją się w czasie rzeczywistym. Wszystko sprowadza się do tego, jak ludzie reagują na przekazy medialne. Może się zdarzyć tak, że w konkretnym przekazie medialnym poszczególne osoby zauważają jakąś szansę, aby spełnić od dawna planowany scenariusz działań, który nie zawsze będzie pozytywnie wpływać na bezpieczeństwo. Najbardziej niebezpieczne są reakcje terrorystów na przekazy medialne, gdzie dany komunikat może stanowić argument negocjacyjny pomiędzy stronami. Rozumieć to można także, że zwolennicy jednej grupy widząc skutki zamachu zorganizowanego przez drugą dostają stan, który należy wzmocnić. Co prawda takie podejście spotykane jest bardzo rzadko, jednak to właśnie najczęściej po zaprezentowanych informacjach medialnych tematyka przez ugrupowania terrorystyczne podejmowana jest najczęściej. W tych wszystkich przypadkach media postrzegane są jako nie narzędzie informacyjne, ale wywiadowcze. W poszczególnych komunikatach przestępczy lokalizują miejsca, które są dogodnie do przeprowadzenia ataku oraz takich, których bezwzględnie należy unikać przez pewien czas, gdyż siły mundurowe w nich zlokalizowane są zbyt rozbudowane. Nawet dla takich osób środki masowego przekazu są narzędziem edukacyjnym¹¹.

Chcąc w pełni zrozumieć wpływ środków masowego przekazu na bezpieczeństwo państwa należy poruszyć mankamenty mediów. Jednym z takich mankamentów jest nie zawsze odpowiednie podejście mediów do wiarygodności przekazów

¹⁰ Ibidem, s. 17-18.

¹¹ K. Liedel, P. Piasecka, *Rola mediów w przeciwdziałaniu terroryzmowi*, Collegium Civitas, Warszawa 2009, s. 14-15.

medialnych. Szczególnie często spotykanym rozwiązaniem jest dążenie do szybkiego opublikowania treści bez sprawdzenia występujących zależności. Media, aby uzyskiwały wysoką oglądalność muszą stawiać na atrakcyjność przekazów informacyjnych. Tym samym dla poszczególnych redakcji bardziej ceniona jest spektakularność oraz dynamika przekazu medialnego niż rzetelne fakty. W tym drugim przypadku, jeśli media skupiałyby się na rzetelności przekazów informacyjnych to zwyczajnie przekaz byłby nudny. Szczególnie dobrze widać to na przykładzie prezentowania zaistniałych przestępstw, gdzie prezentowane są wyłącznie skutki pokazujące ludzką krzywdę, a nie faktyczne liczby oraz podłoże danego zdarzenia. Zbyt duży pośpiech prowadzi zwyczajnie do szeregu pomyłek informacyjnych, nawet w zakresie miejsc, o których się mówi. Potencjalnie taki mankament bardzo negatywnie może wpływać na bezpieczeństwo, gdyż społeczeństwo otrzymując błędną informację może nieświadomie kierować się w miejsce faktycznego zagrożenia. Szczególnie mankamenty te widać w przekazach medialnych przy wykorzystaniu telewizji, gdzie filmowane są miejsca wzbudzające największe emocje. Nawet, jeśli relacjonowany jest karambol na autostradzie to media skupiają się na samych wrakach bez pokazywania bezpiecznych miejsc ominięcia zdarzenia. Taki podstawowy błąd potencjalnie może przyczynić się do tego, że zator drogowy będzie jeszcze większy, co utrudni poruszanie się służbom ratunkowym. Co prawda jest to oddziaływanie o charakterze lokalnym, jednak mimo to ukazuje realny wpływ środków masowego przekazu na bezpieczeństwo. Mówiąc o mediach nie sposób pominąć podejścia samych reporterów do wykonywanego zawodu. W ich przypadku bardzo często nacisk kładziony jest na szybkie przekazanie informacji bez zagłębiania się w podłoże całego wydarzenia. Widać to szczególnie po tym, jak reporterzy omawiają wyłącznie skutki zdarzenia, zapominając o potrzebie zbadania faktycznych przyczyn. Tym samym obraz przekazów medialnych ogranicza się wyłącznie do tego co widoczne, przez co traci na tym finalny odbiorca. Następnym problemem widocznym w zakresie działalności mediów jest nadmierne skupianie się na jak największej grupie odbiorców. Takie podejście ogranicza skupianie się na specjalistycznej tematyce, gdyż nie wzbudzałaby ona zainteresowania wśród większości odbiorców. Często zdarza się, że dany przekaz informacyjny nie może być publikowany od razu po zarejestrowaniu konkretnego faktu, gdyż wymagany jest montaż, dzięki któremu finalny obraz zostanie znacząco uatrakcyjniony. Doprowadza to do efektu skupiania się na sensacjach, a nie na potrzebie rzetelnego zaprezentowania faktów. Ostatnią zmienną odnoszącą się do samych reporterów jest ich nienaganna postawa oraz ubiór. Nawet prezentując obrazy z miejsca prowadzonych działań wojennych stawia się na estetykę reportera. Jednak jest to tylko mankament dotyczący przekazów telewizyjnych, gdyż w innych środkach masowego przekazu zwyczajnie tego nie widać. Przez społeczeństwo może to być odbierane błędnie, gdzie ludzie uznają, że nawet wojna nie jest niczym groźnym. Skoro reporter będący na froncie działań militarnych czuje się bezpiecznie, wygląda nienagannie, a do tego mówi spokojnym tonem, to nie może być to niebezpiecz-

ne. Prawda wygląda zupełnie inaczej, przez co społeczeństwo może być poważnie wprowadzane w błąd¹².

Już dotychczasowe rozważania w pewnym stopniu potwierdzają, że środki masowego przekazu mogą wpływać zarówno na bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Media traktowane są jako wolne podmioty działające na rynku na zasadach popytu i podaży. Tm samym jest możliwe przejmowanie ich przez osoby z kapitałem, które nie zawsze są obywatelami kraju, na obszarze, którego media prowadzą swoją działalność. Tym samym nie można wykluczyć incydentów wrogiego przejmowania mediów, przez przedstawicieli innych państw, aby ukierunkowywać społeczeństwo w konkretnym kierunku. Tym samym może zachodzić efekt dezorientacji społecznej. Niezależnie od strony własnościowej media w znacznym stopniu skupiają się na wymiarze politycznym oraz ekonomicznym. W takim otoczeniu media postrzegane są, jako narzędzia kreujące rzeczywistość polityczną. Połączenie wszystkich działających w kraju środków masowego przekazu utożsamia się ze specjalnym systemem medialnym. W takim systemie bardzo często przekazy medialne podejmowane są w podobnym tonie. Pomimo tego, że media skupiają się najczęściej na działalności krajowej to równie dobrze produkowane przekazy medialne mogą obejmować odbiorców międzynarodowych. Dobrym przykładem będzie promowanie przez media kraju, jako dogodnego miejsca dla prowadzenia biznesu. Poprzez utrzymywanie takich komunikatów inwestorzy zagraniczni mogą zostać zachęcani do działania, w wyniku, którego ich działalność w kraju zostanie wzmożona. W perspektywie krótkoterminowej wpłynie to bardzo dobrze na bezpieczeństwo państwa, a szczególnie obywateli, którzy uzyskają dostęp do nowych miejsc pracy¹³.

Poprzez promowanie polskiej gospodarki kraj staje się bardziej szanowany, a przynajmniej brany pod uwagę w rozmowach negocjacyjnych na szczeblu międzynarodowym. Co prawda ruchy polityczne same mogłyby doprowadzić do takich rozmów, jednak to właśnie poprzez przekazy medialne siła przekazu jest wzmacniana, dzięki czemu łatwiejsze staje się uzyskanie znaczącego sojusznika. Tym samym przechodzi się do wymiaru bezpieczeństwa medialnego. Odnosi się ono do treści rozpowszechnianych przez media, które znajdują bezpośrednie przełożenie w poczuciu bezpieczeństwa przez społeczeństwo. Media podobnie, jak inne obszary gospodarcze regulowane są prawnie. Poprzez kwestie regulacyjne pośrednio można wymuszać na mediach przyjmowanie określonych działań. Przykładem jest wprowadzenie kodeksu etyki mediów, który wymusza postępowanie w ściśle określony sposób. Dochodzi do tego stopniowe integrowanie społeczeństwa z mediami. Wpisuje się to w kanon budowania efektu przyzwyczajania, gdzie ludzie zaczynają uzależniać się od pewnych przekazów informacyjnych. Bardzo ważne jest podejmowanie przez środki masowego przekazu tematów kulturowych, które pośrednio nawiązują do dokonań przeszłych pokoleń. Tym samym umacniać się będzie przywiązanie społeczeństwa do polskości, co stanowi efekt

¹² T. Goban-Klas, *Teoria komunikowania masowego*, PWN, Warszawa 2007, s. 371-372.

¹³ K. Bachnik, J. Szumniak-Samolej, *Potencjał biznesowy mediów społecznościowych*, Poltext, Warszawa 2015, s. 35-36.

wzmacniający jednolitość narodową. To właśnie podejmowanie tematów kulturowych wzmacniać będzie bezpieczeństwo zewnętrzne podkreślając fakt, że należy się troszczyć o dziedzictwo kulturowe oraz wzorce wypracowane przez poprzednie pokolenia¹⁴.

W przekazach medialnych standardem wydają się być przekazy ukierunkowane na zjawiska pogodowe. Może nie są one uznawane za wiodący nurt tematyczny podejmowany przez media, jednak ich częstotliwość jest zauważalna i pośrednio mogąca wpływać na względy bezpieczeństwa. Jest to obszar, w którym działalność mediów przyczynia się skrajnie pozytywnie do umacniania bezpieczeństwa. Mowa w tym miejscu o różnego rodzaju reportażach ukierunkowanych na ochronę środowiska naturalnego. W Polsce środowisko naturalne z bezpieczeństwem wykazuje niewielki związek, jednak w Afryce, gdzie występuje problem z dostępem do wody pitnej relacja jest znacznie bardziej zauważalna. Zdarza się tak, że po opublikowaniu takich materiałów podejmowane są inicjatywy rozwiązywania problemów, czego przykładem może być podjęcie inwestycji na rzecz dostarczania wody pitnej do jakiejś wioski lub wybudowania stałego ujęcia. Każde z takich działań wpływać będzie na poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego, gdyż społeczeństwo może pozostać w swoich miejscach zamieszkania nie musząc emigrować do innego kraju, celem stworzenia sobie lepszych warunków do egzystencji. Jeśli chodzi o Polskę to korelacja wystąpi pomiędzy informacjami o klęskach żywiołowych lub mającym nadejść zagrożeniem pogodnym, a zachowaniem społeczeństwa. W momencie otrzymania takich komunikatów społeczeństwo zaczyna się zachowywać w ściśle określony sposób, skupiając się na tym, aby chronić swój majątek, a przede wszystkim własne życie. To właśnie poprzez media wydawane mogą być dokładne instrukcje postępowania, jak należy postąpić w sytuacji zagrożenia pogodowego. Co prawda dane wydarzenie może przyczynić się do strat materialnych, jednak gdyby nie działalność środków masowego przekazu to nie rzadko skutki byłyby jeszcze bardziej rozbudowane. W pewnym stopniu w działalności mediów można doszukiwać się przyczynić wyraźnego interesowania się społeczeństwa odnawialnymi źródłami energii. Tutaj wpływ na bezpieczeństwo zauważany jest w kontekście zwiększania stopnia samodzielności oraz uniezależnienia się od dostawców zewnętrznych. Dotyczy to w takim samym stopniu gospodarstw domowych, jak i całego państwa, gdzie finalnie społeczeństwo zainspirowane przekazami medialnymi zaczyna inwestować w odnawialne źródła energii, przez co państwo nie musi importować znacznej ilości surowców energetycznych. Tym samym poziom niezależności państwa zyskuje na znaczenie, a środki mogą być przeznaczone na pakiety socjalne lub poprawę jakości armii. W obydwu przypadkach długoterminowo poziom bezpieczeństwa zostanie zwiększony¹⁵.

Media pomimo tego, że są zarządzane przez prywatne przedsiębiorstwa mogą być postrzegane jako bardzo dobre narzędzie służące powszechnej manipulacji.

¹⁴ P. Kocoń, *System medialny jako determinanta bezpieczeństwa narodowego*, AMW, Warszawa 2012, s. 176-177.

¹⁵ A. Chodyski, *Zarządzanie mediami a bezpieczeństwo*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016, s. 43-44.

Wszystko sprowadza się do tego, jaka informacja jest przekazywana oraz w jaki sposób. Zdarza się również tak, że poprzez przekazy medialne dane państwo może przygotować sobie grunt do przeprowadzenia powszechnie akceptowalnych działań o charakterze zbrojnym. Jednym z bardziej znamiennych działań w tym zakresie były te podejmowane przez Federację Rosyjską w 2014 roku, czego efektem było zajęcie Krymu. W komunikatach było przekazywane, że to właśnie Krym jest wielowiekową własnością Rosji, którą należy ponownie przyłączyć do kraju. Niektóre państwa środki masowego przekazu traktują jako narzędzia typowo szpiegowskie lub wywiadowcze. To właśnie dzięki nim można dowiedzieć się tego jakie nastroje panują w danym kraju, a następnie wpłynąć na nie jeszcze bardziej poprzez wprowadzenie ściśle określonych przekazów medialnych¹⁶.

Potencjał manipulacyjny mediów wynika nie tylko z ich bazowej działalności, ale również z zachowań społeczeństwa, które pośrednio daje na to wszystko przyzwolenie. Przede wszystkim społeczeństwo XXI wieku jest uznawane za bardzo zajęte i zapracowane. W takim otoczeniu nie ma czasu na analizowanie pozyskiwanych informacji i uznaje je za pewnik. Potwierdzenie jest jeszcze silniejsze, jeśli dany przekaz medialny pokrywa się z wcześniej przyjętymi wiadomościami, które nie rzadko również pochodzą bezpośrednio z mediów. Jednak jeśli jakaś informacja znajduje się w sprzeczności do ich osobistych poglądów to poziom akceptacji jest mniejszy, aby nie powiedzieć, że zupełnie nie występuje. Nawet w takim otoczeniu manipulowanie społeczeństwem jest możliwe, jednak wymagać to będzie więcej czasu oraz skorzystania z czynnika powtarzania danej informacji przez kilka tygodni lub miesięcy. Poprzez takie podejście nawet jednostki uznawane za samodzielnie myślące mogą stopniowo przekonywać się do informacji rozpowszechnianych przez media. W to wszystko wpisuje się ograniczona zdolność społeczna w zakresie możliwości rozpoznawania tego, że w danym momencie media posługują się manipulacją. Nie mniej problematyczna jest bezkrytyczna postawa w stosunku do tego co przekazują media. Problem ten dotyczy nie tylko osób starszych, ale również coraz częściej młodych. Widać to najlepiej poprzez wyraźne przywiązanie do danej partii politycznej, co przekłada się na to, że jeśli jakieś media również są sympatykami takiej partii to każdy przekaz będzie jeszcze bardziej potęgowany. Tym samym nie tylko społeczeństwo ulegnie efektowi manipulacji, ale również media. Jednym z bardziej z bardziej interesujących sposobów odnoszących się do manipulacji społecznej jest upraszczanie zachowania pewnych grup społecznych, przypisując takie cechy wszystkim innym wykonującym określony zawód. Za przykład może posłużyć upublicznienie faktu, że jakiś polityk dopuścił się kradzieży. Poprzez taki komunikat społeczeństwo może błędnie pomyśleć, że każdy polityk jest złodziejem. Idąc dalej tym nurtem równie dobrze przekaz może odnosić się do nienawiści społecznej pomiędzy narodami, a w przypadku Polski jest to bardzo łatwe, jeśli zwróci się uwagę na burzliwą przeszłość. Przykładem są przekazy medialne mające tworzyć wrogie nastawienie do obywateli Rosji, gdzie coraz częściej pomiędzy tymi krajami wychodzi do wymiany handlowej, a nawet związowania

¹⁶ T. Goban-Klas, *Spółeczeństwo medialne*, WSiP, Warszawa 2015, s. 27-28.

relacji społecznych pomiędzy obywatelami, co kończy się małżeństwami. Jednak poprzez działania medialne manipuluje się w kierunku utrzymywania obrazu, że Rosja jest jednym z wrogów Polski i wszelkimi dostępnymi sposobami należy się przed nią bronić. Nie mniej znaczącym problemem jest zbyt duże upraszczanie faktów dzieląc je jedynie na dobre oraz złe. Okazuje się, że wiele tematów jest bardziej złożonych i wymaga szczegółowego rozważenia, aby poznać dokładny kontekst zdarzenia. Społeczeństwo nie chce podejmować takiego trudu, przez co łatwo daje się manipulować¹⁷.

Ostatnim elementem, na który warto zwrócić uwagę jest wpływ mediów na wolność wypowiedzi oraz tworzenie kultury masowej. Co prawda wolność wypowiedzi jest uznawana za coś pozytywnego, gdyż nawiązuje do praw konstytucyjnych, jednak poprzez taką wolność możliwe jest wszczynanie konfliktów nawet o znaczeniu międzynarodowym. Przykładem jest przywoływanie przez media wypowiedzi jakiegoś znanego polityka na temat innego państwa. Bardzo często taka wypowiedź będzie wyrwana z kontekstu co jeszcze bardziej wzmocni nieodpowiedni przekaz, a tym samym skalę niepokojów społecznych. Nawet w państwie uznawanym za całkowicie wolnym media mogą socjalizować, wychowywać oraz narzucać pewne normy myślowe. Nie mniej znaczące jest kształtowanie zachowań i poglądów politycznych. Mówiąc ogólnie media oddziałują na społeczeństwo na szereg różnych sposobów, a tym samym pośrednio następować będzie związek z bezpieczeństwem państwa. W jakimś stopniu spotkać się można z efektem presji medialnej narzucanej na polityków, co najczęściej nie będzie oddziaływać pozytywnie na względy bezpieczeństwa. Wymuszanie podjęcie szybkich działań w obszarze bezpieczeństwa przyczyniać się może do błędów, a wszystko przez to, że jakiś polityk uległ naciskom medialnym. W zasadzie media pośrednio mogą kontrolować wszystkie formy władzy, począwszy od ustawodawczej, a na sędowniczej skończywszy. Uzupełniane jest to przez lobbowanie na rzecz właścicieli mediów, co nie zawsze musi być zgodne z interesami państwami oraz standardami bezpieczeństwa¹⁸.

Pomimo wielu krytycznych słów oraz zauważania jawnej manipulacji przez media należy podkreślić, że to właśnie one przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa państwa. Co prawda niektóre działania podejmowane są w sposób kontrowersyjny, jednak to właśnie poprzez takie działania można realnie wpłynąć na władzę i poprawę obowiązujących regulacji prawnych. Niektóre środowiska medialne otwarcie pokazywały braki w zakresie bezpieczeństwa, które Polska jako kraj powinny dopracować. Jednym z takich przykładów było wejście na teren sejmu w 2013 roku przez dziennikarza z atrapą bomby na co ochrona zupełnie nie zwróciła uwagi. Od tego momentu zostało wprowadzonych kilka aktów prawnych, które regulują kwestie bezpieczeństwa w obiektach rządowych oraz instytucji publicznych. Nie mniej znaczące były przekazy medialne ukazujące wady konstrukcyjne dużych obiektów budowlanych, czego efektem było zawalenie się jeden z hal

¹⁷ M. Hłowiecki, *Krzywe zwierciadło – o manipulacji w mediach*, UMCS, Lublin 2013, s. 12.

¹⁸ K. Lorenc, *Wolność mediów a bezpieczeństwo państwa*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, Kraków 2016, s. 144-145.

wystawowych w Katowicach w 2006 roku. W wyniku nagłośnienia tej sprawy rozpoczęto prace legislacyjne w zakresie nowej ustawy o prawie budowlanym. Takich przykładów jest więcej¹⁹.

Podsumowanie

Finalizowana praca pozwoliła dogłębnie rozważyć problem manipulacji stosowanych przez środki masowego przekazu oraz ewentualny wpływ na bezpieczeństwo kraju. Już poprzez zdefiniowanie samych mediów oraz wypełnianie przez nie funkcji wykazano, że są one dalece niedoskonałe. Przede wszystkim szereg przekazywanych informacji nadmiernie spłaszczają, a społeczeństwo zamiast weryfikować otrzymywane komunikaty uznaje je za coś pewnego. Udowodniono, że media są znaczącą siłą, które wpływają na ludzkie zachowania. Bardzo dobrze to widać na przykładzie przekazywanych informacji o różnego rodzaju zagrożeniach, przez co społeczeństwo staje się bardziej ostrożne. Problematiczne jest to, że przekazy medialne mogą stanowić formę instrukcji dla środowisk przestępczych, które poprzez otrzymane przekazy medialne mogą dopracować swoje działanie, aby w bardziej spektakularny sposób wpłynąć negatywnie na poziom bezpieczeństwa. Zaprezentowane mankamenty medialne oraz społeczne potwierdziły, że media ze społeczeństwem uzupełniają się. Środki masowego przekazu bazują na ludzkiej naiwności oraz braku chęci do zagłębiania się w poruszaną tematykę, przez co łatwiej im przekonać ludzi do niektórych poglądów. Sama manipulacja występuje na szereg sposobów, gdzie często działania przyjmują wymiar krajowy, a nawet międzynarodowy. Dzięki takim działaniom społeczeństwo w mniejszym stopniu przejawia postawy buntownicze w stosunku do aktualnie sprawujących władzę. Pomimo całej manipulacji należy podkreślić, że media generalnie pozytywnie wpływają na bezpieczeństwo kraju.

Bibliografia

1. Bachnik K., Szumniak-Samolej J., *Potencjał biznesowy mediów społecznościowych*, Poltext, Warszawa 2015.
2. Chodyski A., *Zarządzanie mediami a bezpieczeństwo*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016.
3. Dąbala J., *Pozorowanie wartości w mediach*, KUL, Lublin 2011.
4. Dziadzia B., *Wpływ mediów*, Impuls, Kraków 2007.
5. Goban-Klas T., *Społeczeństwo medialne*, WSiP, Warszawa 2015.
6. Goban-Klas T., *Teoria komunikowania masowego*, PWN, Warszawa 2007.
7. Howiecki M., *Krzywe zwierciadło – o manipulacji w mediach*, UMCS, Lublin 2013.
8. Kicior B., *Po co nam media – po co my mediom?*, Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków 2014.

¹⁹ M. Kwiecińska, *Wykorzystywanie mediów dla podniesienia bezpieczeństwa – potrzeby i sposoby realizacji*, AON, Warszawa 2014, s. 82-83.

9. Kocoń P., *System medialny jako determinanta bezpieczeństwa narodowego*, AMW, Warszawa 2012.
10. Kołodziejczyk A., Kubicka D., *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*, Impuls, Kraków 2007.
11. Kozłowska A., *Oddziaływanie mass mediów*, SGH, Warszawa 2006.
12. Kwiecińska M., *Wykorzystywanie mediów dla podniesienia bezpieczeństwa – potrzeby i sposoby realizacji*, AON, Warszawa 2014.
13. Liedel K., P. Piasecka, *Rola mediów w przeciwdziałaniu terroryzmowi*, Collegium Civitas, Warszawa 2009.
14. Lorenc K., *Wolność mediów a bezpieczeństwo państwa*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, Kraków 2016.
15. McQuail D., *Teoria komunikowania masowego*, PWN, Warszawa 2007.
16. Mocka S., *Terroryzm w medialnym obrazie świata*, TRIO, Warszawa 2010.
17. Sauerland K., *Sztuka i sztuki – wybór esejów*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.